

Näkökulmia ammattilliseen osaamiseen

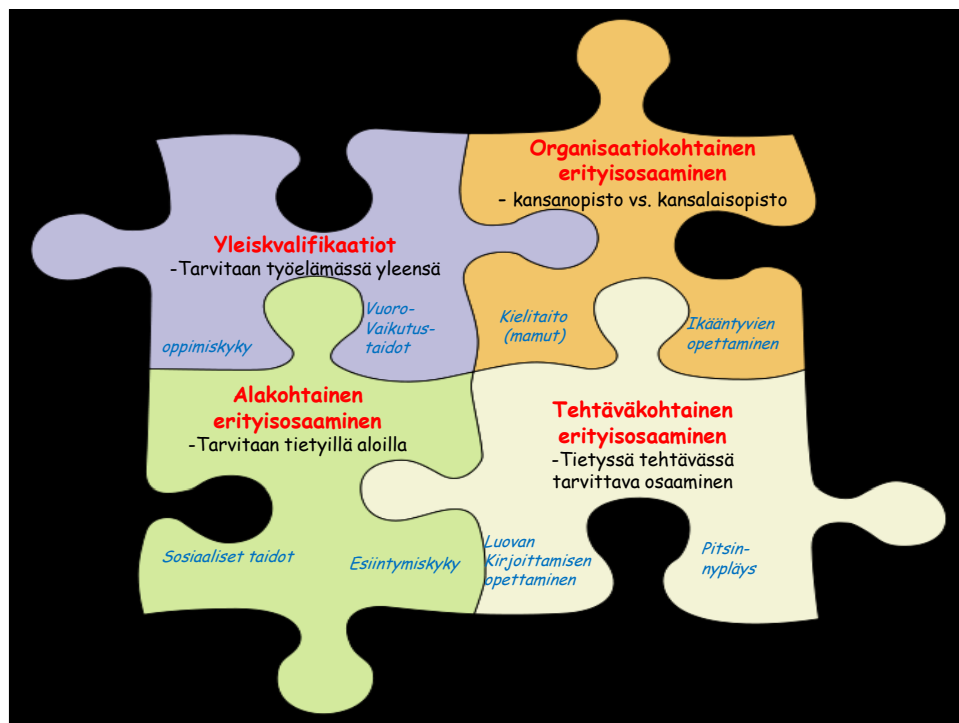
Jyri Manninen
Itä-Suomen yliopisto
University of Eastern Finland (UEF)

(Aikuiskouluttajien) osaamisen ihmettely ajankohtainen teema...

- 1990 -luvun osaamisen ennakointihankkeet
- European Qualification Framework for Lifelong Learning
- VSOP-ohjelma (Vapaan sivistystyön osaaminen ja pätevyys)
- Vapaan sivistystyön opetushenkilöstön kelpoisuus, osaaminen ja työolot / Koulutuksen arviointineuvosto

Johdatusta...

MITÄ OSAAMINEN ON...?

Osaamisen tarkastelun näkökulmat

<p>1. Taidot
– yksittäiset taidot (skills),
taitolistaukset</p>	• <i>Atk-taidot, viestintätaidot,
oppimiskyky...</i>
<p>2. Kvalifikaatiot
– syvällisempi, jäsentynyt
osaamisen tarkastelutapa</p>	• <i>Tuotannollis-tekniset, motivaatio-,
mukautumis-, sosiokulttuuriset ja
innovatiiviset kvalifikaatiot</i>
<p>3. Asiantuntijuus
– huippu- ja
erityisosaamisen
ilmenemismuoto</p>	• <i>Erilaiset asiantuntijatiedon lajit
(esim. deklarativinen, systeeminen,
ääneton tieto)</i>
<p>4. Yhteisöllinen
asiantuntijuus,
– Osaamisen jakaminen,
yhdessä tekeminen</p>	• <i>Verkostoitunut, jaettu, hajautettu
jne. asiantuntijuus;
solmutyöskentely; oppiva
organisaatio</i>

Osaamisen syvyys

- [0] ei osaamista kyseisessä asiassa
- [1] heikko osaaminen (tarvitsee apua muilta)
- [2] tyydyttävä osaaminen (selviytyy perusasioista ilman muiden apua)
- [3] hyvä osaaminen (osaa valita oikeat toimintatavat)
- [4] erinomainen osaaminen (osaa opettaa myös muita ja kehittää uusia toimintatapoja)

Osaamisen tarkastelutasoja...

1. TAIDOT

Sivistyksen tulevaisuusbarometri 1997 -
tulevaisuuden avaintaidot 2017 mennessä:

1. Kommunikaatiovalmiudet
2. Muutoksen sietokyky
3. Oppimiskyky
4. Ekologisuus
5. Erilaisuuden sietokyky (kulttuurikompetenssi)
6. Ihmissuhdetaitojen osaaminen
7. Globaali vastuu- ja tulevaisuusajattelu
8. Tietointensiivinen ammattiosaaminen

Työskenaariot 1996

1. Huippuosaamisen rooli
2. Älyllisen notkeuden ja kriittisyyden merkitys
3. Kansainvälisen vuorovaikutuksen taidot
4. Tietoyhteiskunnan vuorovaikutuksen yleiset lukutaitovaatimukset ("kyky ymmärtää")
5. Tietoyhteiskunnan vuorovaikutuksen yleiset kirjoitustaitovaatimukset ("kyky viestittää")
6. Vuorovaikutuksen eettiset taidot
8. Muu eettis-ekologinen arvo-osaaminen
9. Omatoimisuustaidot

Asiantuntijatyössä tarvittava osaaminen (Lindqvist & Manninen 1997)

TÄRKEINTÄ NYT (1996):

- Ydinosaaminen
- Vuorovaikutustaidot
- Ihmissuhdetaidot
- Neuvottelutaidot
- Kyky jatkuvaan oppimiseen
- Tiedonhallintataidot
- Asiakkaan liiketoiminnan tuntemus
- Vastuullisuus
- Tiimityötaidot
- Muutoksen sietokyky

TULEVAISUUDESSA (2001) MERKITYS LISÄÄNTYY ENITEN:

- Kielitaito
- Informaatioteknologia
- Tiimityötaidot
- Ihmissuhdetaidot
- Muutoksen sietokyky
- Kyky jatkuvaan oppimiseen
- Kulttuurituntemus
- Vuorovaikutustaidot
- Tiedonhallintataidot
- Palveluhenkisyys

GROWTH BY DEGREE -projekti: kohtaavatko yliopistosta valmistuvien osaamisalueet ja pk-yritysten odotukset?

RESEARCH QUESTION	POPULATION	N
What kind of skills do graduates think they can offer SMEs?	Graduates in UK, FIN, DK, D, IRL	407
What kind of skills do SMEs expect a graduate to have?	SME's in UK, FIN, DK, D, IRL	424

Manninen, J. & Hobrough, J. 2000. Skill gaps and overflows? A European perspective of graduate skills and employment in SME's. Industry and Higher Education, February 2000.

Mitä taitoja yliopistosta valmistuva tarvitsee PK-yrityksessä?

1 Work experience	15 Competence	Maturity	University Degree
2 IT/Computing	16 Confidence / Self confidence	29 Literacy	42 Reliable
3 Specialist Knowledge	17 Creativity/ Imaginative	30 Marketing ability	43 Report Writing
4 Teamwork/Personnel	18 Eager/Keen to learn	31 Mobility	44 Wide range of general knowledge
5 Language	19 Finish Tasks	32 Negotiation	
6 Hard working	20 Social competence	33 Organisation/ Planning	
7 Communication	21 Individuality	34 Personal Presentation	
8 Flexibility/ Adaptability	22 Information Processing	35 Problem solving	
9 Accounting, finance and numeracy	23 Initiative / Self Starter	36 Product Development	
10 Analytical Skills	24 Intelligence	37 Production Skills	
11 Commercial Knowledge	25 Internationality	38 Professional and Expert skills	
12 Basic theoretical skills	26 Leadership	39 Project Management	
13 Commitment	27 Learning skills	40 Punctuality	
14 Company first	28 Life experience /	41 Qualification /	

Osaamisen tarkastelutasoja...

2.KVALIFIKAATIOT

Kvalifikaatiot (Väärälä 1995)

- 1) **Tuotannollis-tekniset kvalifikaatiot (tekeminen)**
 - yksilöllisiä teknisesti painottuvia ammatillisia taitoja, tietoja ja pätevyyskä, jotka ovat välttämättömiä työn välittömässä suorituksessa.

- 2) **Motivaatiokvalifikaatiot (motivoituminen)**
 - liittyvät yksilön kykyyn erotella ja suhteuttaa omaa sitoutumistaan työhön, kykyyn säädellä omaa lojaliteettia työorganisaatiolle ja kykyyn säädellä omaa suostumustaan suhteessa työn haasteisiin.

Kvalifikaatiot (Väärälä 1995)

3) Mukautumiskvalifikaatiot (mukautuminen)

- työhön sopeutumisen ja suostumisen kysymyksiä, joihin kaikkien työntekijöiden on osittain alistuttava, esimerkiksi työaika, työyhteisö ja työkuri.

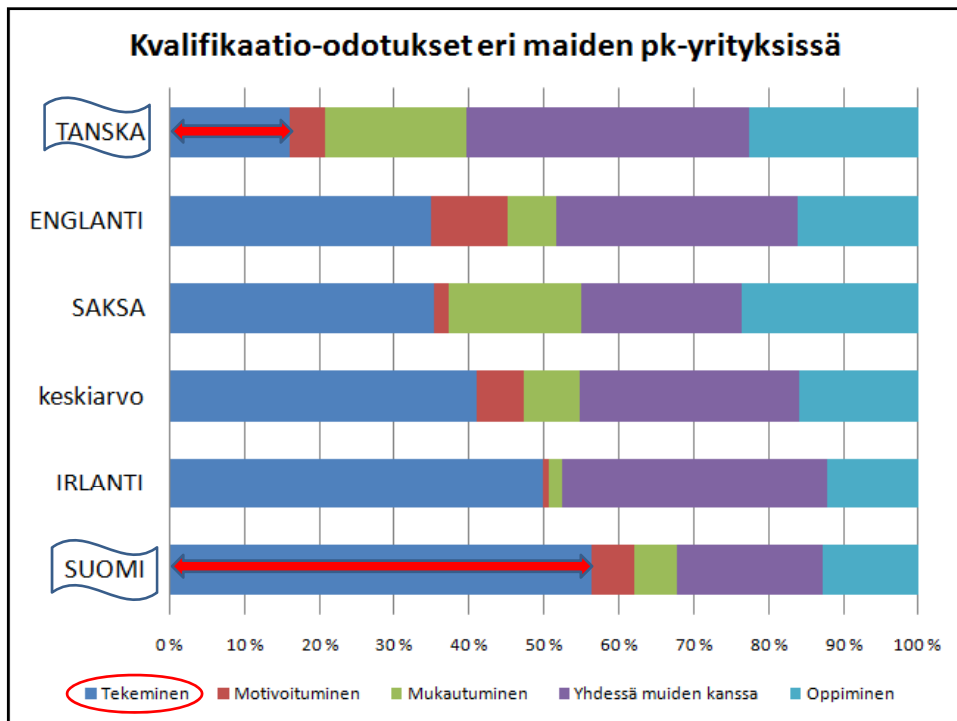
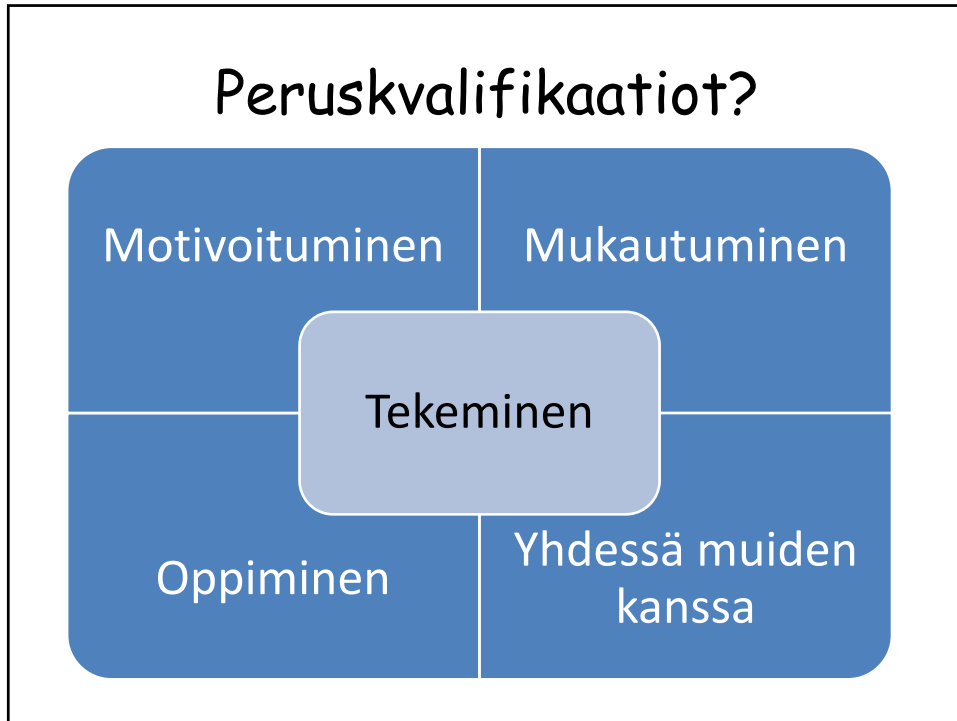
4) Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot (yhdessä)

- yksilön kyky käyttää toisten osaamista oman osaamisen tukena ja oman oppimisen lähteenä. Erityisesti modernissa työelämässä nousevat esiin vuorovaikutuksen ja roolinottokyvyn taidot, suhteuttamisen kyky ja sosiaalinen kyvykkyys.

Kvalifikaatiot (Väärälä 1995)

5) Innovatiiviset kvalifikaatiot (oppiminen)

- työprosessin kehittämiseksi keskeisiä rutiineista poikkeavia toimintoja. Rakentuvat mm. seuraavista tekijöistä:
 - kyky jatkuvaan oppimiseen
 - kyky työn ja työn kohteen analysointiin
 - kyky nähdä oma työ ja työprosessi jatkuvasti muuttuvana ja kehityksellisenä toimintana
 - kyky oman työn suhteuttamiseen laajempiin kokonaisuuksiin.

Osaamisen tarkastelutasoja...

3. ASIANTUNTIJUUS

Asiantuntijuus

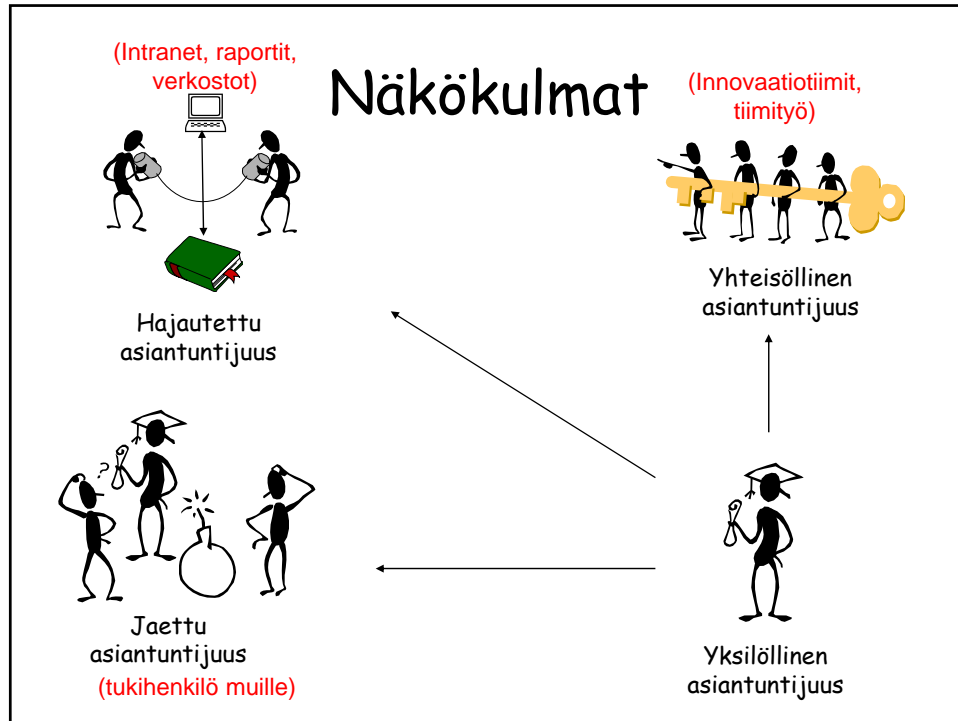
- Asiantuntija ei ole asiantuntija sen vuoksi että hänellä olisi kaikki tarpeellinen tieto hallussaan, vaan sen vuoksi että hän
 - ymmärtää asioiden periaatteita
 - pystyy aikaisemman tiedon varassa luomaan sellaista uutta tietoa ja uusia käytäntöjä, joita kukaan ei ole aikaisemmin kohdannut ja ratkaissut
 - itse uskoo selviytyvänsä kehityshaasteista ja asettaa toiminnalleen tähän liittyvän suoriutumistasovaatimuksen.

Asiantuntijan ominaisuuksia

- laaja tietoperusta
- kyky ratkaista nopeasti monimutkaisiakin ongelmia
- hyvin organisoituneet, monipuoliset mielen sisäiset tietorakenteet, jotka sisältävät monen tyyppistä tietoa:
 - ilmiöitä kuvailevaa tietoa (deklaratiivista tietoa)
 - toiminnallista tietoa (tietää-mitä-pitää-tehdä)
 - systeemistä tietoa (tietää-miten-jokin-systeemi-toimii); ilmiöiden syy- ja seuraussuhteista kertova tieto.
 - kokemuksen myötä kertynyttä äänetöntä tietoa (tacit knowledge)

Erilaisia näkökulmia asiantuntijuuteen

1. Asiantuntijuus yksilöllisenä ominaisuutena
 - erityisosaaminen yksilöllisinä ominaisuuksina ja henkilökohtaisina taitoina
2. Yhteisöllinen, jaettu tai hajautettu asiantuntijuus
 - asiantuntijuutta ei ymmärretä yksilön vähitellen kehittyneeksi pysyväksi ominaisuudeksi vaan tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa tapahtuvaksi, kehittyväksi vuorovaikutussuhteeksi.

Ja sitten asiaan...

**MITÄ VOISI OLLA VAPAAN
SIVISTYSTYÖN OSAAMINEN?**

Puuttuuko "aikuispedagogista osaamista"?

- Paidagogos
 - orja, joka vei lapset aamulla kouluun
 - ~ "lasten ohjaaja"
- "aikuispedagogiikka" = aikuisten poikien ohjaamista
- → pitäisikö puhua esim. aikuisdidaktiikasta?

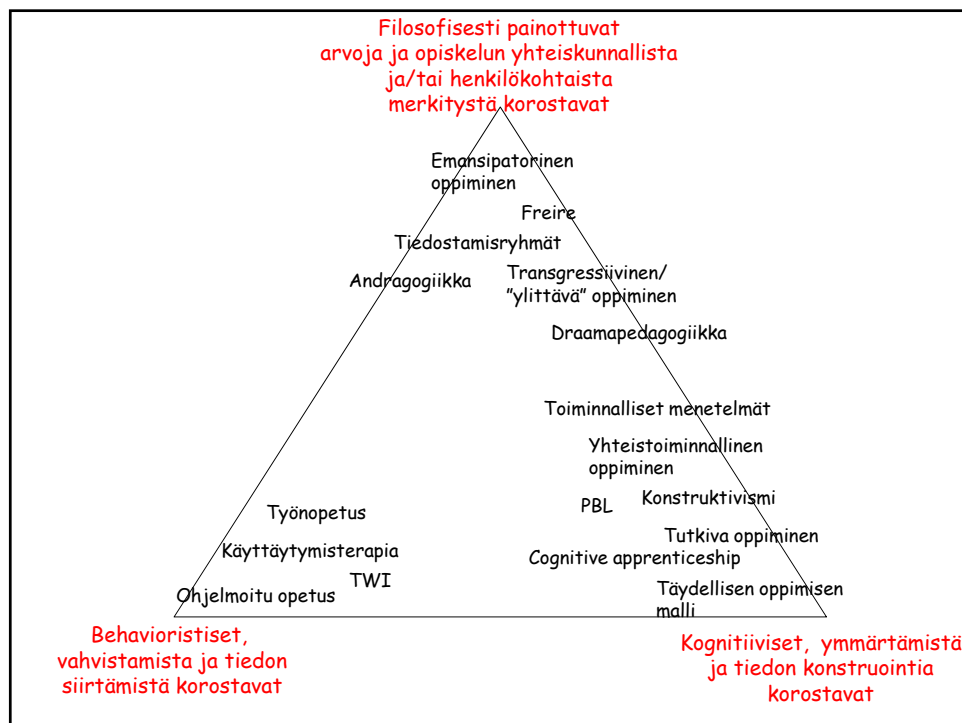
"Aikuispedagoginen osaaminen"

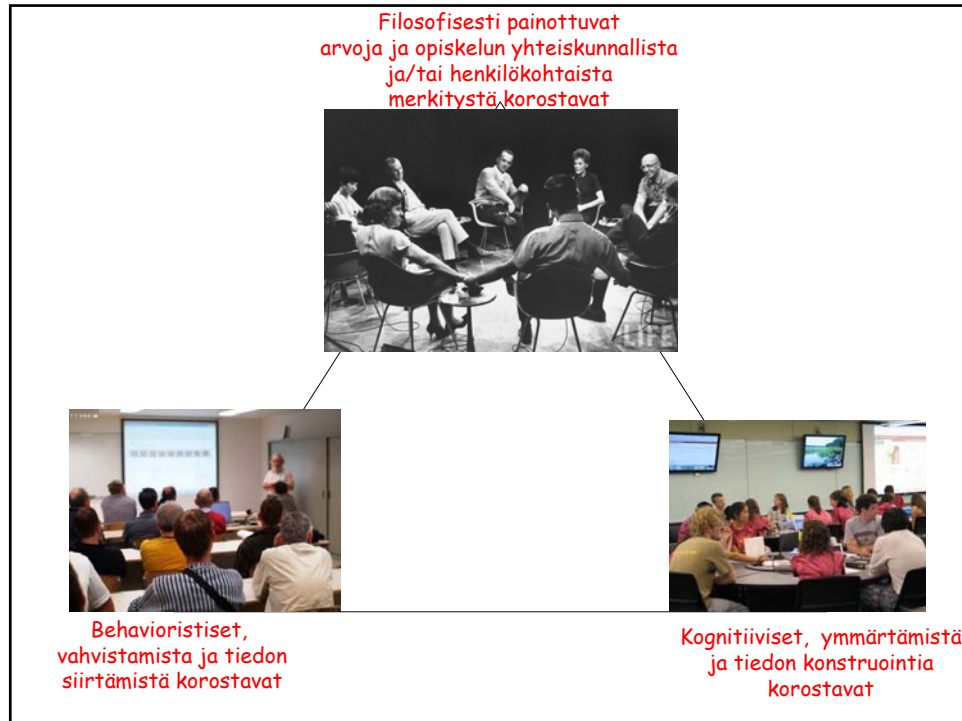
- Mitä se voisi olla?
- Onko löydettävissä yksi "hyvän aikuiskouluttajan" prototyyppi ja siihen liittyvä osaaminen?
- Haaste: aikuiskouluttajan ydinosaaminen on erilaista erilaisissa didaktisissa lähestymistavoissa

Koulutusta voidaan suunnitella ja toteuttaa...

1. sen enempää pohtimatta, tiedostamattoman oppimis- ja opettamiskäsityksen varassa
2. siten miten itseäkin on opetettu
3. samalla tavalla jolla on ennenkin tehty
4. mekaanisesti jonkin pinnallisesti omaksutun (esim. konstruktivistisen) oppimis- ja opetuskäsityksen varassa
5. kokemuksen myötä toimivaksi havaitulla tavalla
6. **tiedostetun ja perustellun oppimiskäsityksen sekä tietoisesti valitun, opetettavaan asiaan parhaiten soveltuvan aikuisdidaktisen lähestymistavan pohjalta.**

Minkä mallin mukaan Sinä toimit?

Opettajan rooli erilaisissa didaktisissa lähestymistavoissa

	BEHAVIO- RISTINEN (Tyler)	HUMANISTI- NEN (Knowles)	KONSTRUKTI- -VISTINEN (Rauste-von Wright)	KRIITTINEN (Mezirow)
Oppimisen tavoite	Tiedon ja taidon saaminen	Omaehtoinen kehittyminen	Oppimaan oppiminen	Kriittinen tiedostaminen
Opettaminen	Tiedon välittämistä, taidon opettamista; <i>"Minä kerron ja näytän"</i>	Opiskelijoiden itseohjatun opiskelun tukemista <i>"Mitä haluaisitte tehdä?"</i>	Oppimisympärist ön suunnittelua ja koordinointia; <i>"Tehtäisiinkö vaikka näin?"</i>	Keskustelemista, vuorovaikutusta; <i>"Miksi haluaisit tehdä juuri noin?"</i>
Opettajan rooli	Asiantuntija, luennoitsija, kouluttaja	Fasilitaattori, tukihenkilö	Suunnittelija, koordinaattori, ohjaaja, kansaoppija	Kyseenalaistaja, reflektion käynnistäjä
Opettajan ydinosaaminen?	Aiheen asiantuntijuus, esiintymiskyky	Empatiakyky, vuorovaikutustaid ot	Didaktinen osaaminen, ryhmänohjaustai dot	Toiminnallisten menetelmien hallinta, reflektiokyky

Ehdotuksia...

MITÄ VOISIVAT OLLA AIKUISKOULUTTAJAN YDINOSAAMISALUEET?

Asiantuntijoiden eli aikuisopiskelijoiden määritelmiä (1):

- **Osaaminen**
 - Jalat maassa ja pää teoriassa (soveltamisosaaminen)
 - Luottamus (sekä omaan asiantuntijuuteensa että erilaisiin oppijoihin)
 - Hyvä tieto-taito
 - Osaa soveltaa asioita käytäntöön
 - Asiantuntemus
 - Monipuoliset opetusmenetelmät, jotka tukevat erilaisia oppijoita
 - Omaan asiaan uskominen ja käytännön kokemus, jolla saa myös opiskelijat innostumaan aiheesta.
- **Vuorovaikutus**
 - Läsnäolo (mieli ja ruumis samassa paikassa samaan aikaan)
 - Läsnäolo (vuoropuhelu ja -kuuntelu)
 - Vuorovaikutustaitoinen

Asiantuntijoiden eli aikuisopiskelijoiden määritelmiä (2):

- **Motivointi**
 - Sisäistä paloa opettamaansa asiaa kohtaan (se imaisee kuulijatkin mukaansa)
 - On kannustava
 - Innostava
 - (oppijan) ajatuksia ravisteleva
 - Kannustaa ja antaa paljon positiivista/eteenpäin vievää palautetta. Pitkäkestoisissa koulutuksissa rinnallakulkijana iloissa ja suruissa.
- **Ymmärrys**
 - Suvaitsevaisuus (olemme kaikki erilaisia oppijoita)
 - Toisten kunnioittaminen (antaa kaikkien kukkien kukkia omassa tahdissaan ja toista tukien)

Omia ehdotuksia (1):

- **Didaktisten lähestymistapojen perustuntemus**
 - Oikean työkalun valinta; didaktisten työkalujen hyödyntäminen; oppimisympäristöajattelu!
- **Tieto- ja viestintäteknologian perustuntemus ja rohkea hyödyntäminen?**
 - Vempaimet ovat tulleet jäädäkseen, ja kohta kukaan ei suostu enää opiskelemaan ilman niitä
- **Luova hulluus ja rohkeus kokeilla?**
 - Uusien menetelmien ja asioiden kokeilu; uudet markkinointikanavat ja -keinot; asioiden tekeminen välillä toisin... ja yhdessä opettelu; erehtyminen on jopa suotavaa oppimisen kannalta...

Omia ehdotuksia (2):

- **Kyky keskustella ja kuunnella?**
 - Aikuisopiskelijoiden tarpeiden tunnistaminen vaatii korvia, suuta ja sydäntä...
- **Hiljaisuuden sietokyky?**
 - Anna aikaa pohtia; prosessit ovat hitaita; opettele olemaan myös hiljaa, jotta ihmisille jää tilaa ajatella...
- **Rohkeus vaikuttaa?**
 - Ota myös yhteisöllistä ja yhteiskunnallista vastuuta, jos tarpeen; kansankynttilä ei tarvitse olla, mutta jonkinlainen tuikku ainakin...?

Lähteitä ja luettavaa...

- Lindqvist, J. & Manninen, J. 1998. **Asiantuntijat tulevaisuuden tekijöinä. Asiantuntijapalveluyritysten tulevaisuuskuvat.** Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, raportteja ja selvityksiä no. 29.
- Matikainen, J. & Manninen, J. (toim.) 2000. **Aikuiskoulutus verkossa. Verkkopohjaisten oppimisympäristöjen teoriaa ja käytäntöjä.** Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Manninen, J. 2001. **Verkko aikuisen oppimisympäristönä.** Teoksessa: Sallila, P. & Kalli, P. 2001. **Verkot ja teknologia aikuisopiskelun tukena. Aikuiskasvatuksen 42. vuosikirja.** Helsinki: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura.
- Manninen, J., Burman, A., Koivunen, A., Kuittinen, E., Luukannel, S., Passi, S. & Särkkä, H. 2007. **Oppimista tukevat ympäristöt - Johdatus oppimisympäristöajatteluun.** Helsinki: OPH
www.oph.fi/verkkokauppa

Lähteitä ja luettavaa...

Joyce, B. & Calhoun, E. & Hopkins, D. 1997. Models of learning - tools for teaching. Buckingham: Open University Press.

Kauppi, A. 1989. Aikuiskoulutuksen suunnittelun kehityslinjoja. Helsinki: VAPK.

Manninen, J., Kauppi, A. & Kontiainen, S. 1988. Koulutussuunnittelun lähtökohtia - analyysi Knowlesin andragogiikasta didaktisena lähestymistapana. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 116.

Tennant, M. 1988. Psychology and adult learning. London: Routledge

Wright, von J. 1993. Oppimiskäsitysten historiaa ja pedagogisia seurauksia. Opetushallitus. Helsinki: Painatuskeskus.